

Openluchtrecreatie in Japan

Impressies naar aanleiding van de IUFRO-exkursie over bosrecreatie, tijdens het 17de wereldcongres, Kyoto-Japan, september 1981.

J. C. Heytze

Staatsbosbeheer

Inleiding

De nationale en semi-nationale parken alsmede parken op regionaal niveau in Japan hebben een gezamenlijke oppervlakte van ruim vijf miljoen ha, wat ongeveer neerkomt op 14% van het totale Japanse landoppervlak. In absolute zin zijn dit de belangrijkste gebieden voor openluchtrecreatie: per jaar worden in deze parken rond de 800 miljoen bezoekers geregistreerd.

Over de mate waarin specifiek de bosgebieden in Japan worden bezocht, zijn geen cijfers beschikbaar. Wel is een schatting gemaakt van het aantal bezoekers dat gebruik maakt van de recreatieve voorzieningen in de staatsbossen. Voetpaden, picknickplaatsen, kampeerterreinen, skihellingen e.d. trekken jaarlijks ongeveer 144 miljoen bezoekers. Deze forse bezoekersaantallen, die overigens nog niet volledig zijn geven het belang van nationale parken en bossen aan voor de Japanse samenleving. Ten overvloede wordt vermeld dat het dagelijks leefklimaat van de Japanner in hoofdzaak de zeer ge-urbaniseerde en geïndustrialiseerde zones zijn. Een gedwongen situatie, die vooral veroorzaakt wordt door het feit dat door minder gunstige, geografische omstandigheden het grootste deel van de bevolkingspopulatie van bijna 112 miljoen slechts 20% van het landoppervlak bewoont.

De bevolkingsdichtheid in Japan is ongeveer 300 mensen per km². Wordt echter uitgegaan van het zgn. bewoonbare gedeelte van Japan, dan is de dichtheid ongeveer 1.500 mensen per km².

Het totaal oppervlak aan recreatievoorzieningen in de staatsbossen bedraagt zo rond de 162.000 ha, een kleine 2% van de oppervlakte staatsbos, die 7.900.000 ha omvat. Overigens is het totale bosareaal in Japan ruim 25 miljoen ha, dit is ongeveer 68% van het landoppervlak.

Verhoudingen bosbezit in Japan

	ha	%
Staatsbossen	7.900.000	31
Bossen van lokale overheden	2.500.000	10
Bossen privébezit	14.800.000	59
	25.200.000	100

Met betrekking tot voorgaande tabel wordt nog opgemerkt dat het privébosbezit sterk versnipperd is. Het gemiddeld privébezit aan bos is indien men de 2.860.000 ha bos die in eigendom zijn van particuliere organisaties in mindering brengt 2,6 ha.

Nationale en regionale parken

Het nationale parken systeem in Japan dateert uit het begin van de dertiger jaren. De wet op de Nationale parken van 1931 kreeg in 1960 een aanpassing. Met die aanpassing werden twee nieuwe categorieën parken ingevoerd. De semi-nationale parken en de prefecturale parken.

De semi-nationale parken behoeven niet aan dezelfde hoge normen te voldoen die voor de nationale parken gelden al blijft nog wel uitgangspunt dat met betrekking tot de natuur- en landschappelijke waarden een dergelijk gebied van nationale betekenis moet zijn.

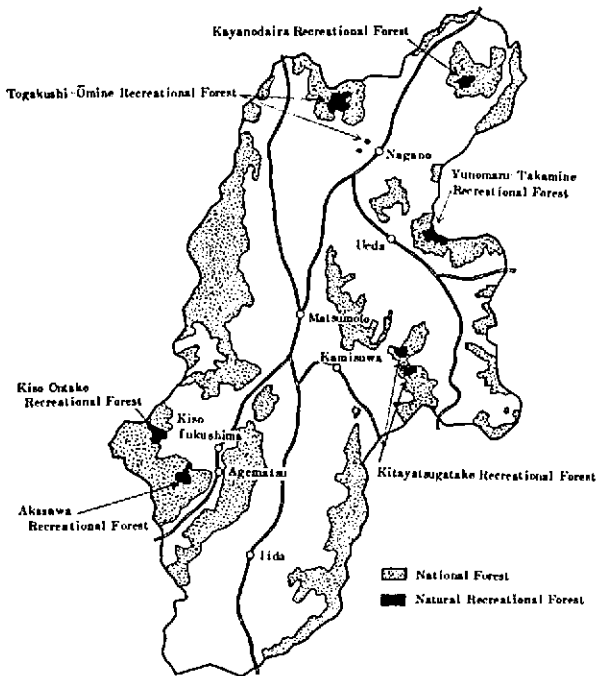
De semi-nationale parken zijn weer onderverdeeld in gebieden waar het beheer uitsluitend is gericht op behoud van natuur en landschap en gebieden die, meestal liggend in de urbane sfeer, een beheer vragen dat zich meer richt op publiek gebruik, waarvoor een recreatieve inrichting vereist is.

Nationale en andere parken in Japan (1980)

Nationale Parken	27	2 miljoen ha
Semi-nationale Parken	51	1.13 miljoen ha
Parken van de prefectuur en natuurparken op lokaal niveau	292	2 miljoen ha
	totaal	5.13 miljoen ha

Zowel de parken van de prefectuur als die op lokaal niveau hebben hun specifieke natuur- en landschapswaarden, maar tevens geldt de recreatieve betekenis voor de bevolking op regionaal en lokaal niveau.

Beheerskosten die voor deze laatste categorie parken moeten worden gemaakt drukken op de begroting van de prefectuur of op die van de gemeenten. Op nationaal niveau wordt wel in enkele subsidiemogelijkheden voorzien.

Staatsbossen bij Lida, Matsumoto en Nagano, Centraal Japan.

Nationale parken in Japan zijn niet zoals bijvoorbeeld in de USA uitsluitend staatsbezit. Meestal is er sprake van een combinatie van bezit op overheidsniveau, zowel nationaal, regionaal en lokaal alsmede van particulier bezit. Binnen het parkgebied is meer eenvoudig landgebruik mogelijk. Met de kwalificatie nationaal park wordt een zone aangegeven waarbinnen bepaalde restricties gelden met betrekking tot het behoud van de natuur- en landschappelijke waarde van het gebied. Het zoneringssysteem laat ook toe het zoneren in stadia, die verlopen van een volledige bescherming van gebieden binnen het park tot en met globale bescherming in die gebieden waar menselijk ingrijpen op velerlei gebied nog is toegestaan, zoals het tot ontwikkeling brengen van verblijfsrecreatie.

Parken en tuinen bij tempels en historische bouwwerken

Oude cultuur en religie wortelen nog diep in de hedendaagse Japanse samenleving. Normen en waarden die hieraan worden ontleend, zijn aanwezig in alle facetten van de maatschappij, zelfs voor de meest informele niveaus o.a. niet zelden kenmerkend voor individuele vrijetijdsbesteding.

Ook in de ontwikkeling van de openluchtrecreatie in Japan spelen culturele en religieuze tradities een rol. Het feit dat parken en tuinen bij tempels en historische bouwwerken de opvanggebied voor openluchtrecreatie

zijn is hieraan niet vreemd. Heel vaak vormen zij ook aanzetpunten voor het dagtoerisme, met name in het landelijk gebied. Er verschijnen dan souvenirwinkeltjes, eethuisjes e.d. De relatie tussen historische of religieuze bouwwerken met een zich ontplooiende toeristenmarkt is uiteraard niet typisch Japans, maar komt overal ter wereld voor. Wat de relatie in Japan echter zo interessant maakt is juist het feit dat cultuurhistorie, religie en recreatie betrekkelijk nauw met elkaar verweven zijn. Met name is dat merkbaar in de stedelijke sfeer.

Het Maruyama stadspark in Kyoto is zo'n typisch voorbeeld hoe recreatie deels samengaat met het tempelgebeuren. Bezoekers die het park betreden aan de zijde van de Yasaka Jinja tempel worden voordat zij bij de tempel komen eerst geconfronteerd met een aantal eenvoudige kermisachtige attracties, voornamelijk bedoeld voor kinderen en met souvenirwinkeltjes, de laatste beheerd door monniken. In deze winkeltjes kan men naast ansichtkaarten ook een soort gebedsplankjes kopen, waarop men een boodschap schrijft, die later aan de tempel wordt gehangen. Op nog geen dertig meter van de tempel zijn rijen rustbanken opgesteld, iets verderop staan verfrissingsautomaten en een plattegrond van het park. Levensgrote triplexfiguren, op de plaats van het gezicht een gat, nodigen uit voor een obligate herinneringsfoto. In de directe omgeving van de tempel kan men ook gebruik maken van de diensten van de monniken. Op andere plaatsen in het park staan weer gebedshuisjes en tempels, ook verkooppunten voor verfrissingen en op bepaalde plaatsen kraampjes waar oude ambachten worden getoond en sommige producten hiervan worden verkocht. Dit alles in een fraaie parkaanleg die nog wordt geaccentueerd door rots- en waterpartijen.

Niet alle groenzones in Kyoto zijn op de hiervoor beschreven wijze ingericht. Zo bieden het park rond het keizerlijk paleis en verschillende parken en tuinen rond de tempels zoals bij de Higashi-Honganji slechts mogelijkheden tot wandelen en rusten. Soms is er een lokaaltype of kraampje waar verfrissingen kunnen worden gekocht. Hun recreatiefunctie is echter onmiskenbaar. Voor beoefening van sport en spel zijn in de stad speciale voorzieningen getroffen voor algemeen publiek gebruik. Sport- en spelbeoefening in de parken vindt heel weinig plaats en dan nog meestal door kinderen die hiervoor paden en lanen gebruiken.

Het recreatiegedrag van de Japanner in een situatie zoals die in het Maruyama park wordt aangetroffen is vrij passief. Er is eigenlijk sprake van parkbezoek in de wat ik zou willen noemen klassieke betekenis van het woord. Inherent aan het recreatiegedrag is ook dat het dragen van vrijetijdskleding nauwelijks voorkomt. In tegendeel, de bezoekers zijn zelfs formeel gekleed op een wijze zoals die ook bij hun beroepsuitoefening on-

geveer gebruikelijk is. Ten opzichte van elkaar gedragen de bezoekers zich terughoudend. Indien er sprake is van gezinsrecreatie valt op dat dit heel vaak in uitgebreid familieverband plaatsvindt waarbij ook de grootouders zijn betrokken.

Er worden nauwelijks recreatie-attributen meegenomen.

Bij het houden van een picknick valt op dat men meestal eenvoudig op de grond gaat zitten en heel vaak een miniscuul plekje wordt uitgekozen, niet zelden gelegen aan een druk belopen voetpad, hetgeen aangeeft dat de Japanner voor zijn privacy toch wel andere maatstaven heeft dan wij bijvoorbeeld hebben.

De indruk bestaat dat recreanten de voorschriften en regels die voor recreatiegebruik gelden strikt naleven. Ook de sociale controle is hierbij van invloed. In de sporadische gevallen dat bijvoorbeeld een recreant zijn transistorradio aanzet, hetgeen óf tegen de voorschriften óf tegen de geldende norm is, dan wordt dit door het publiek zelf gecorrigeerd.

Over het algemeen worden er weinig sporen van recreatief gebruik achter gelaten. Geen afval en ook vandalisme is vrijwel afwezig. Het schrijven of inkrassen van namen en boodschappen komt eigenlijk niet voor, behalve dan op de speciaal daarvoor aangewezen plaatsen. En de recreant conformeert zich hieraan. Een saillant voorbeeld is hoe de neiging tot beoefenen van de zgn. "graphit art" in de stations van de ondergrondse van Kyoto wordt geleid door het ophangen van speciaal daarvoor bestemde borden in de gangen, compleet met bijgeleverde stiften.

Zonder een afdoend antwoord te kunnen geven over het feit dat vandalisme nauwelijks of niet voorkomt in Japan kan wel worden gesteld dat onderwijs en media hierin een specifieke rol vervullen. Zo wordt de Japanner van jongs af respect voor cultuur- en natuurwaarden van zijn land bijgebracht. En dit gebeurt zeer gericht vanuit het onderwijs met als pièce de résistance de massale excursies die wij zo goed van filmbeelden en foto's van Japan kennen. De volwassenen worden via de media bereikt via educatieve programma's. Ook vervullen de media, met name de televisie, een rol bij mobiliseren van bijvoorbeeld het vrijwilligerswerk ten behoeve van onderhoud van parken. Hierdoor krijgt dit werk en de aanleiding tot dit werk ruime publieke aandacht. Dit vrijwilligerswerk komt overal in de Japanse samenleving voor en draagt zeker bij tot het ontwikkelen van medeverantwoordelijkheid.

Overheidsbeleid en het stedelijk groen

Van overheidswege wordt de betekenis van stedelijk groen onderkend en er wordt een actief beleid gevoerd om de functie hiervan nog te versterken en uit te breiden. Dit beleid wordt gemotiveerd vanuit algemene mi-

lieu-doeleinden, met hieraan gekoppeld de zorg om de gezondheid van de recreatiebevolking die in stedelijke en/of industriegebieden wonen. Publieke veiligheid met betrekking tot natuurrampen, in het bijzonder aardbevingen, waarbij de parken een vluchtmogelijkheid bieden, is een andere achtergrond voor dit beleid. En natuurlijk is uitgangspunt de toenemende vraag naar recreatieve mogelijkheden.

Om het beleidsuitgangspunt te verwezenlijken heeft de nationale overheid in 1981 ruim één miljard gulden uitgetrokken. Naar verwachting zal in de komende vijf jaar hiervoor in totaal ruim 34 miljard worden uitgegeven. Als verdeelsleutel wordt gehanteerd dat 37% naar parken gaat die specifiek voor de bevolking ter plaatse functioneren. Een vierde deel gaat naar parken van bovenstedelijke betekenis en nog eens 10% naar parken in de regio. Ook wordt gedacht aan het financieren van groengordels die als bufferzones moeten dienen, waarvoor 10% van de te besteden gelden wordt uitgetrokken. Dan zijn er nog projecten die finan-

Het zeggan van een gebed bij de Yasaka Jinja tempel in het stadspark van Kyoto. Dit wordt begeleid met het rammelen van een soort bel en kort handgeklap.

Bebording in het Akasawa bos, min of meer uitgevoerd naar Amerikaans voorbeeld.

Begaanbaar maken van wandelpaden door middel van knuppelbruggen.

cieel zullen worden ondersteund zoals de groenaanleg bij monumenten en voetgangersvoorzieningen in de parkzones in het buitengebied.

Bosrecreatie

Bij het tot ontwikkeling brengen van de openluchtrecreatie in de Staatsbossen wordt uitgegaan van het multiple use principe. In de uitwerking van de combinatie productie- en recreatiefuncties komt het Japanse staatsbosbeheer vooral uit op de conceptie van de natuurrecreatiebossen. Hierin staat natuurbeleving voorop en dat bepaalt het karakter van de recreatieve inrichting. Afgezien van het begeleiden van specifieke ontwikkelingen in bosgebieden zoals de wintersport en de verblijfsrecreatie is men terughoudend met het aanleggen van voorzieningen die leiden tot hoge concentraties bezoekers.

In bosgebieden waaraan recreatiefuncties zijn toegekend wordt een onderscheid gemaakt in vier zones.

1 Zone ter bescherming van het natuurschoon, waarbij het gaat om de karakteristieken van het bos, die voldeende waardevol worden geacht om zorgvuldig te beschermen.

2 Zones waarin landschappelijke waarden van het bos centraal staan. Handhaven van de kwaliteit van het bos als landschappelijk element staat hierbij voorop, alsmede het behoud van specifieke deelgebieden van het bos, bosranden e.d.

3 Gecontroleerde kapzones, waarin bij de uitvoering van de vellingen rekening wordt gehouden met de landschappelijke waarden van het bos.

4 Zones ten behoeve van publiek gebruik ten behoeve van dag- en verblijfsrecreatie.

Investeringen ten behoeve van recreatievoorzieningen en ook het beheer is niet alleen een zaak van de nationale overheid, ook lokale overheden dragen hieraan bij. Zowel materieel als financieel.

Overeenkomstig de conceptie natuurrecreatiebossen worden voorzieningen sober gehouden en worden

er voor de aanleg geringe oppervlakten bos gebruikt. Het accent ligt op wandelrecreatie waarvoor reeds in ruime mate bospaden voorhanden zijn, die slechts behoeven te worden aangepast ten behoeve van recreatief gebruik.

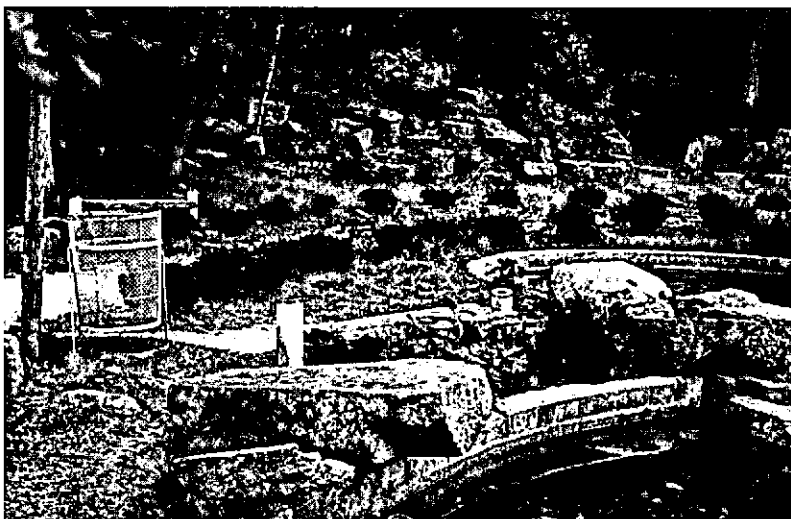
Stationaire recreatie vindt plaats op de picknickplaatsen heel vaak aan de ingangen van het bos gelegen, waar ook de sanitaire voorzieningen zijn geplaatst. Aan de ingangen wordt via bebording – die qua opzet veel doet denken aan de bebording zoals die in de Amerikaanse nationale parken wordt gebruikt – informatie gegeven over het bos en te volgen gedragsregels. In enkele gevallen is er een klein informatiecentrum.

Een voorbeeld van dergelijke inrichting kan men aantreffen in het Akasawa bos in de regio Nagano. Dit

bos ter grootte van 731 ha maakt deel uit van een keten van staatsbossen die rond o.m. de plaatsen Lida, Matsumoto en Nagano liggen, die alle de functie recreatiebos hebben gekregen. Zoals uit het kaartbeeld blijkt heeft de recreatiefunctie, die wat verder gaat dan alleen ontsluiting ten behoeve van de wandelaar, betrekking op kleine deelgebieden van het bos. Zo is in het Akasawa bos maar 3 ha ingericht voor stationair recreatief gebruik en is er 3.300 m² ingerichte parkeer-ruimte.

Voor het wandelen is 26 km bospad geschikt gemaakt, dat wil zeggen het aanbrengen van een overigens vrij summiere bewegwijzering en ten behoeve van de begaanbaarheid aanbrengen van knuppelbruggetjes en trappen en hier en daar wat banken. De gehele inrichting is goed aangepast aan de bosomge-

Picknickplaats in het Akasawa bos.
Naar voorbeeld van de stadsparken
uitgevoerd met rots en waterpartijen.

Met nadruk op de techniek uitgevoerde
picknickplaats.

Schoolkinderen op excursie in de omgeving van de internationale conferentiehal in Kyoto.

ving. Het Akasawa bos trekt tussen de 35.000 en 40.000 bezoekers per jaar, een relatief gering aantal indien men bedenkt dat een deel van dit bezoek voor rekening komt van een klein toeristisch attractiepunt, een expositie rond een stoomlocomotiefje dat vroeger gebruikt werd toen het hout nog met een treintje uit de bossen werd gehaald. Ook het spoorlijntje zelf is nog intact gebleven.

Zodra verblijfsrecreatieve functies en de betekenis van het gebied voor de wintersport in het recreatiebeleid zijn opgenomen, ontstaat een geheel andere recreatieve ontwikkeling. Van het Togakushi-Omine recreatiebos, bijna 3.000 ha groot, is 236 ha ingericht voor recreatief gebruik. Wel is 195 ha hiervan voor de wintersport ingericht, voornamelijk door aanleg van skihellingen en nog eens 36 ha bos is bestemd voor kamperen, zowel geconcentreerd als verspreid. Dan blijft er nog 5 ha over voor overig recreatiegebruik, de botanische tuin niet meegerekend. En hiervan zijn 3 ha, ingericht als picknickterreinen, waarvan er totaal 6 zijn er een 1/2 ha groot. Evenals in het Akasawa bos zijn er ruime wandelmogelijkheden met 45 km aan voetpaden.

Dat het Togakushi-Omine bos zeer in trek is, is mede te wijten aan het feit dat hier enkele tempels liggen die als belangrijke aanzetpunten voor het dagtoerisme functioneren, hetgeen nog versterkt wordt door de aanwezigheid van vele souvenirwinkeltjes en eethuisjes. Tevens dat het bos een botanische tuin van 71 ha rijk is. Het bosgebied trok in 1980 1,8 miljoen bezoekers; welk deel hiervan voor rekening komt van de tempels en de botanische tuin is niet bekend. Gezien de populariteit van Togakushi als wintersportgebied kan echter worden aangenomen dat een belangrijk deel van dit bezoekersaantal hierdoor wordt bepaald.

Recreatievoorzieningen in bossen die tijdens de

IUFRO-excursie zijn bezocht, geven soms merkwaaardige tegenstellingen te zien. Zo komt het voor dat inrichtingsconcepties zoals die bij de aanleg van picknickplaatsen in parken en tuinen gelden, zonder meer worden gecopieerd en nauwelijks nog aansluiten bij de bosomgeving. Dan weer kiest men voor een uitgesproken technisch uitgangspunt en ontstaat er iets dat nauwelijks meer met de natuur te maken heeft.

Dergelijke uitersten worden in het Akasawa bos aangetroffen. De centrale picknickplaats is hier aangelegd in de vorm van een miniatuurparkje, waarin kleine rotsen waterpartijen niet ontbreken. Wellicht een aanleg die helemaal is afgestemd op de Japanse smaak, maar niet is geïntegreerd met de bosomgeving en ook weinig efficiënt is opgezet met betrekking tot het onderhoud van de picknickplaats.

Een verderop langs de rivier gelegen overdekte picknickplaats daarentegen is zeer efficiënt opgezet, heeft echter evenmin relatie met het omringende bos. Dit wordt mede veroorzaakt door louter op techniek gebaseerde toepassing van bouwmaterialen. Zo'n overdrijving van toepassing van technische middelen zoals verharding, gravel, stenen, afrasteringen komt naar onze maatstaven gemeten weinig uitnodigend naar het publiek over. Mede op grond van discussies met Japanse collega's meen ik dat de hiervoor beschreven situatie in het Akasawa bos een vrij algemeen aanvaard model is voor de aanleg van recreatievoorzieningen in bossen.

Met betrekking tot het functioneren van een dergelijke recreatiegeleiding ten behoeve van meervoudige vormen van bosrecreatie waren met name de Amerikaanse en Europese deelnemers aan de IUFRO-excursie tamelijk sceptisch. De vraag is echter of de door ons gehanteerde normen wel van toepassing zijn op de Japanse situatie.

Picknick langs een druk belopen wandelpad in de botanische tuin van het Togakushi bos.

Eerder in dit verslag is geschreven over de openluchtrecreatie in de stadsparken. De indruk bestaat nu dat het recreatiegedrag in bossen hiervan principieel niet veel afwijkt. Hoewel er accentverschillen zijn met name waar het de niet georganiseerde recreatiesport betreft. Als het feit dat bosrecreatie min of meer in het verlengde ligt van de recreatie in stadsparken in Japan een uiting is van de reële recreatiebehoeften dan kan hieruit de recreatie-inrichting van bossen ten dele worden verklaard. En wordt het ook duidelijk dat de recreatiebossen in Japan naast specifieke ontwikkelingen ten behoeve van de verblijfsrecreatie en de recreatiesport – de grote publiekstrekkingen – in feite alleen mogelijkheden bieden tot wandelrecreatie en natuurbeleving, terwijl ontwikkelingen ten behoeve van de stationaire recreatie bij voorkeur aan de ingangen liggen, kleinschalig zijn en qua uitvoering weinig relatie hebben met het omringende bos. Echter moet worden vastgesteld dat deze aanpak die op een veron-

derstelde recreatiebehoefte berust niet door onderzoek wordt onderbouwd.

In hoeverre er ook inderdaad een behoefte bestaat bij Japanse bosbouwfunctionarissen om het recreatiebeleid en de uitvoering hiervan middels onderzoek te toetsen is vooralsnog onduidelijk gebleven. Wel hebben de discussies hierover binnen de IUFRO-themagroep "Forest landscape, Recreation and Tourist Management" zowel tijdens het congres als tijdens de excursie weerklank gevonden bij Japanse collega's. Zo viel er met name veel belangstelling te constateren voor Amerikaanse en Europese literatuur op het gebied van het recreatieonderzoek.

Literatuur

- Administration of forests and forestry in Japan. Forestry Agency, Tokyo.
- Forestry in Japan. 1981. Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries, Forestry Agency, Tokyo.